

בס"ד, ט"ז בחשוון תשפ"ד

17 לנובמבר 2024

תיק 84034

פסק דין

בענין שבין:

התובע – רוכש הרכב

הנתבעת - מוכר

א. הקדמה

תיק זה הוא דוגמה לדברי חז"ל (סנהדרין ח ע"א):

כקטן כגדל תשמעון. אמר ריש לקיש: שיהא חביב עליך דין של פרוטה, כדין של מאה מנה. למאי הלכתא? אילימא לעיוני ביה ומיפסקיה – פשיטא!

כלומר, אף שלא מדובר במחלוקת על סכומים גדולים באופן יחסי, בכל זאת, בית הדין ראה לעצמו חובה וזכות לעיין היטב במחלוקת שלפניו, ולהכריע בה כמיטב שיפוטו. במקרה זה, נחלקו דייני בית הדין בפסיקת ההלכה, והדין הוכרע על פי דעת הרוב. זאת ועוד, המחלוקת בין הדיינים היתה לא רק בהלכה, אלא גם בפרשנות העובדות שהוצגו בפני בית הדין, כפי שיפורט לקמן.

ב. רקע

התובע רכש רכב (להלן "הרכב") מהנתבע ושילם בעדו 24,000 ש. מספר חודשים לפני המכירה הרכב סבל ממכלול של בעיות במנוע, והומלץ לנתבע על ידי מנהל מוסך (להלן "המכונאי", "העד") שאף העיד בפני בית הדין להחליף את המנוע. אחרי פרק זמן בו המכונאי חיפש מנוע חלופי לרכב ולא מצא, הוא הציע לנתבע להסתפק בביצוע טיפול כולל למנוע ('אוברולי') מתוך תקווה שהוא יביא מזור לתחלואי המנוע, תוך שהובהר לו שאף תיקון זה לא מהווה תיקון שלם לרכב. על מנת להבהיר לנתבע את חומרת הבעיה ואת היקפה בכלל המכוניות מן הדגם הזה שלח המכונאי לנתבע כתבה מהמרשתת ובה נאמר כי מתארגנת תביעה ייצוגית כנגד יצרנית הרכב בשל התקלות בדגם המנוע שהורכב ברכב זה.

בשל העלות הגבוהה של הטיפול החליט הנתבע להסתפק בטיפול קטן יותר שיעשה לראש המנוע שהציע לו המכונאי, אף שהובהר לו כי הדבר לא יפתור את הבעיות שהתגלו במנוע המתבטאות בין היתר בצריכת שמן מוגברת ולפיכך בינתיים עליו למלא שמן בכמויות גדולות באופן תדיר. המלצת העד הייתה שהיות והבעיות לא נפתרו והמנוע עלול במוקדם או במאוחר לצאת מכלל שימוש מומלץ למכור את הרכב בהקדם. כאשר הגיע הנתבע לקחת את רכבו מהמוסך אחרי הטיפול, המכונאי לא היה במוסך, אך אחד העובדים במוסך, שהוא מכונאי בעצמו (להלן: "המכונאי השני") אמר לו שאם

בבית הדין בבנימין

הוא ימלא שמן הרכב יוכל לנסוע גם 100,000 ק"מ. הנתבע שעה להמלצת המכונאי והציע את רכבו למכירה.

לאחר זמן מה התובע יצר קשר עם הנתבע על מנת לקנות את הרכב. לשאלתו אודות מצבו של הרכב, ענה הנתבע כי הייתה בעיה מסוימת במנוע אך הרכב טופל במוסך, וכעת הוא תקין לגמרי למעט העובדה שהוא צריך מילוי סדיר של שמן באופן משמעותי. על מנת לחזק את דבריו הוסיף ואמר את שאמר לו המכונאי השני כי אם ימלא שמן באופן תדיר הרכב יכול לנסוע אפילו 100,000 ק"מ.

3 חודשים לאחר הרכישה, הרכב החל לעשות רעשים, ונדלקו נורות אדומות. התובע עצר בצד הדרך והרכב נשלח בעזרת גרר למוסך. במוסך של התובע נאמר כי קיימת בעיה במנוע ועליו לשלוח אותו למוסך של הנתבע, בו טופל הרכב לפני המכירה, ושם נאמר לו שעליו להחליף מנוע.

דייני בית הדין הסכימו על ניתוח העובדות הבא: מדובר בסוג של רכב שיש לו נטייה לליקויים במנוע במקרים רבים באופן יחסי. במקרה זה היה ליקוי במנוע, ואילו המנוע היה מוחלף אזי מצבו של הרכב היה ככל רכב משומש אחר מסוג זה, שיש בו סיכוי לליקוי. אילו היה מבוצע 'אוברול' לרכב אזי הליקוי היה מטופל אבל היה חשש שהליקוי יחזור. בפועל בוצע טיפול קטן שלא פתר את הבעיה, אולם, איפשר נסיעה לזמן מסוים.

ג. טענות התובע

התובע טוען, שהנתבע אמר לו כי הרכב תקין מלבד העובדה שהוא צורך הרבה שמן, ואכן הוא הקפיד למלא שמן באופן סדיר על פי ההוראות אותן קיבל מהנתבע. הוא לא היה מודע כלל לחומרת הבעיה, ולעובדה שהמנוע פגום וחייבים להחליפו. לדבריו מדובר במום ברור והוא טוען טענת מקח טעות. על כן דורש התובע את ביטול המקח, והחזרת כל סכום הרכישה בסך 24,000 ₪. עוד דורש התובע החזר דמי הביטוח אשר שילם עבור הרכב מעת שהרכב נכנס למוסך, וכן פיצוי על עוגמת נפש בסך 1000 ₪.

ד. טענות הנתבע

הנתבע טוען כי הוא מסר לתובע את כל המידע שנמסר לו. הוא סיפר על התקלה שהייתה, ועל הטיפול שלא פתר את בעיית צריכת השמן. הנתבע מודה שהוא אכן אמר לתובע את מה שנאמר לו שהרכב יוכל לנסוע אפילו 100,000 ק"מ, אך זו הייתה אמירה שנאמרה לו על ידי המוסכניק השני ובתום לב. הנתבע אכן הודה כי לא שלח לתובע את הקישור לכתבה ששלח לו המוסכניק, אך לטענתו, לא היה מתפקידו לספר על הבעיה הכללית של כלי הרכב מסוג זה, מידע כזה מצוי במרשתת, והתובע גם יכול היה הנתבע להתייעץ עם מוסכניק מטעמו בעניין. לאור כך, טוען הנתבע שלא מוטלת עליו כל אחריות למה שקרה לרכב, זאת משום שהוא מסר לתובע את כל המידע הרלוונטי שהיה ברשותו בנוגע לרכב זה.

ה. דעת דין א': העסקה אינה בטלה

במקרה זה יש מספר שאלות לדיון.

שאלות עובדתיות:

1. האם הנתבע הסתיר מידע מן התובע?
2. האם הנתבע ידע על המום ברכב בעת שמכר אותו?
3. האם הרכב מוגדר כבעל מום?

שאלות הלכתיות:

4. האם יש טענת מקח טעות במקרה שגם התובע וגם הנתבע לא ידעו מהמום?
5. האם קונה יכול לטעון למקח טעות במקרה של מום שניתן לגלותו בנקל?
6. האם היה על התובע לגלות על הליקויים הקיימים בסוג הרכב שמכר?

נפתח בשאלות העובדתיות

1. האם התובע הסתיר מידע מן התובע?

מתוך שמיעת הצדדים והעד, נראה כי הנתבע אכן מסר את כל הידוע לו על הרכב הספציפי הזה. ניתן להתרשם שהנתבע אכן האמין כי התיקון יאפשר לרכב לנסוע לאורך זמן במידה ויוחלף שמן בזמן. לכל הפחות, לא ניתן להוכיח שהוא לא האמין בכך. אמנם, מסתבר שהנתבע לא מסר לתובע מידע בנוגע למום הקיים בסוג הרכב שמכר, אלא רק את המצב של הרכב המסוים שמכר.

2. האם הנתבע ידע על מום זה בעת רכישת הרכב?

על פי העדויות שהגיעו לפנינו, התובע קיבל מידע לגבי הבעיה שהייתה ברכב, ולגבי העובדה שהרכב צורך שמן באופן קבוע וכי יש צורך לבדוקו כל נסיעה, דבר שוודאי נחשב כמום ברכב, שהרי רכב תקין לא אמור לצרוך שמן באופן שכזה. על מום זה ודאי מחל התובע בלב שלם. אמנם, כפי שצוין לעיל – לא נמסר לנתבע מידע לגבי המום הכללי שקיים סוג רכב זה.

3. האם רכב זה מוגדר כבעל מום?

נראה בפשטות שהמנוע של רכב מסוג זה, הוא תמיד בגדר לקוי. אמנם, לא בכל המנועים מתגלות התקלות הללו, אך זהו מנוע עם סיכון רב לתקלות. בכתבה אליו הפנה העד נכתב כי קיים כשל סדרתי במנועים אלו, וכי בחלק מן המקרים גם החלפת המנוע לא תפתור את הבעיה. לגבי השאלה אם כדאי לקנות רכב כזה, נכתב שם כי במידה ונתגלתה צריכת שמן מוגברת במנוע, יש לצפות לתקלות שעלות התיקון שלהן גבוהה מאד (עשרות אלפי שקלים). עוד נכתב שם, כי "מנוע שצורך שמן במערכה הראשונה ישבוק ויגרום לנזק כלכלי כבד במערכה השלישית".

מכלל הדברים העולים גם מן העד ומן הכתבה, נראה: כי יש סיכון בעצם קניית רכב בעל מנוע מסוג זה. אך במידה ומדובר ברכב שכבר צורך שמן, הסיכון התממש ומדובר במום שעלות תיקונו תדרוש ככל הנראה עלויות מרובות. נראה, אם כן כי אכן סוג המנוע הנ"ל לקוי מחמת הסיכון הטמון בו, אך המום מתעצם כאשר התקלה כבר נתגלתה בו.

בבית הדין בבנימין

על פניו נראה, כי הנתבע היה מודע למשמעות של צריכת השמן בהקשר של התקלה הקיימת במנועים מסוג זה, כפי שהתברר לנו על ידי העד שיידע אותו בעניין. יחד עם זאת, יתכן שהוא אכן סבר בתום לב, שהתקלה אינה חמורה כפי שתואר בפנינו, וכי בהחלט בשימוש נכון, יוכל הרכב להחזיק זמן רב.

לאור כך, נצטרך לברר 2 שאלות: מה הדין במציאות שגם המוכר וגם הקונה לא הבינו את חומרת המום הקיימת ברכב שנמכר? אף אם נניח שהמוכר היה מודע לבעיה בסוג הרכב שנמכר, האם הייתה זו מחובתו להודיע לקונה על מצב המנועים של רכב מסוג זה, או שדי היה שיסביר לקונה את מצב הליקוי ברכב המסוים שנמכר?

כעת נעבור לשאלות ההלכתיות.

4. טענת מקח טעות במקרה שגם התובע וגם הנתבע לא היו מודעים למום?

מבואר בגמ' בחולין (נ ע"ב) כי במידה ונמכרה בהמה ויתברר שהיה לה מום פנימי שיכול להתגלות רק לאחר השחיטה – המכר בטל. זאת, אף במידה והמוכר כלל לא היה מודע לכך. וכך פסק השו"ע (ח"מ רלב, יא):

המוכר בהמה לחבירו לטבחה, ושחטה ונמצאת טרפה, אם נודע בודאי שהיתה טריפה כשלקחה, כגון שנקבו בית הכוסות והוגלד פי המכה שאז ידוע שיש לו שלשה ימים שניקב, אם קנאה תוך שלשה ימים, הוי מקח טעות וצריך להחזיר הדמים.

אמנם הפתחי תשובה (שם, ו) מעיר שאין המנהג כן, ויש לברר בכל מקום מהו המנהג. אך ביאר הפתחי תשובה שמדובר דווקא בדברים שדרכם למוכרם סגורים, ולכן יש מקום שנהגו לקיים את המכירה בכל מצב.

בנדון דידן, אף אם נקבל את העובדה שהנתבע לא היה מודע באופן מלא לסוג המום, ודאי שמדובר במקרה של מוצר שמצופה מהמוכר לבדוק ולדעת מה טמון בתוכו, שהרי הוא ניתן לבדיקה מראש. במקרה זה ברור שיש לקיים את עיקר דינו של השו"ע שכל עוד היה מום שמבטל את המקח – רשאי הקונה לבטל, זאת אף אם המוכר מכר בתום לב. ככלל, אין מקום לחשש שמא ישנו מנהג מיוחד בעניין זה, מה גם, שאיננו מכירים מנהג כזה.

עולה, אם כן שאף במידה והנתבע לא היה מודע למום, יכול התובע לטעון טענת מקח טעות.

5. האם קונה יכול לטעון למקח טעות במקרה של מום שניתן לגלותו בנקל?

בגמרא בכתובות (עה ע"ב) מבואר שהנושא אישה שיש עליה מומין, מן הסתם מחל עליהם, משום שחזקה "אין אדם שותה בכוס אלא אם כן בודקו", ומן הסתם ידע ונתפייס. המגיד משנה (מכירה טו, ג) כותב שלאור כך פסק הרמב"ם שאמנם ניתן לבטל מקח אפילו לאחר זמן רב, אך במידה והשתמש במקח – לא ניתן לבטלו. המגיד משנה הרחיב דין זה וכתב שבמקרה בו ניתן לגלות בקלות את המום – אם לא בדק – שוב אינו יכול לטעון למקח טעות משום שמחל.

אחרונים רבים השיגו על דברי המגיד משנה: המשנה למלך (שם) כתב שמן הרמב"ם עולה שכל עוד לא השתמש במקח, הוא יכול לטעון למקח טעות אפילו לאחר ימים רבים, וזאת אפילו אם ראה את

בבית הדין בבנימין

המום. אם כן כל שכן במקרה שלא ראה, אף שיכול היה לראות. לדבריו הסכימו אחרונים רבים כדוגמת המהריט"ץ (סימן רכה) והראנ"ח (א, מ).

השבות יעקב (ג, קסט) כתב ליישב את דברי המגיד משנה וכתב שהמגיד משנה דיבר על מקרה בו המום יכול היה להתגלות בבדיקה קודם לקנייה. אך אם יכול היה להתגלות רק לאחר הקנייה, פשוט שאין באי הבדיקה ראייה על מחילה, וכן הצדיק את דבריו בעל הפתחי תשובה (רלב ס"ק א).

בעל נתיבות המשפט (רלב, א) ביאר שכוונת המגיד משנה לומר שלאחר שהשתמש במקח, ודאי מחל, במידה והיה יכול לזהות את המום, אף אם לא זיהה בפועל. אמנם בעל ערוך השולחן (ח"מ רלב, ה) חלק על דברי המגיד משנה הנ"ל גם על פי הסברם של השבות יעקב ונתיבות המשפט וכתב:

וכל דברים אלו לא נראה לדינא... האם מחוייב הלוקח להעלות על דעתו שהמוכר אנהו וכי באומדנא קלה כזו נחייב את הלוקח שקנה דבר ואח"כ נתגלה בו מום? וכן משמע מכל רבותינו הראשונים דרך שימוש אחר שנתוודע בהמום הוי מחילה ולא דבר אחר. וכן עיקר לדינא.

בהשקפה ראשונה נראה שלפי ערוך השולחן, לא היה מוטל על הקונה לבדוק את הרכב בנדון שלפנינו. אך לדעת שאר הפוסקים, ודאי שמוטל היה עליו לבדוק, שהרי קונה יכול היה לגלות את המום אף קודם הקנייה, על ידי בירור על סוג הרכב אותו הוא קונה, ועל כן לפי השבות יעקב, אם לא בדק, הפסיד.

בנוסף לכך, מדובר במקרה בו הקונה כבר ידע על מום ברכב של צריכת שמן מוגברת. בירור פשוט על משמעות תקלה זו בסוג הרכב המדובר, הייתה מביאה אותו להבנה המדויקת לגבי מצב הרכב שהוא קנה. כמו כן בנדון דידן גם כבר השתמש הקונה ברכב, ולפי נתיבות המשפט כל שהשתמש ויכול היה לברר – שוב אינו יכול לטעון מקח טעות.

כמו כן פשוט שבנדון דידן הבירור על סוג הרכב לא דרש מהקונה מאמץ. לא מדובר במציאות שבה נדרש הקונה להביא את הרכב לבדיקה (שיתכן שכבר לא מוגדרת כבירור קל) אלא מדובר בבירור פשוט לגבי סוג הרכב והבנת משמעות התקלה הידועה לקונה.

על כן, על פי פשוט דברי המגיד משנה – בוודאי היה מוטל על הקונה לבדוק את הרכב. אך גם לפי ביאורם של השבות יעקב ונתיבות המשפט שצמצמו את דבריו, נראה שמוטל היה עליו לבדוק, שהרי ניתן היה לגלות את הליקוי עוד קודם גמר המקח, ובמקרה זה כבר השתמש הקונה ברכב.

עוד יש להוסיף שבנדון דידן, יש מקום לומר שאפילו בעל ערוך השולחן יודה, שהרי מדובר במום שכבר דווח לתובע, והתובע לא טרח לברר את השלכותיו. יתכן שבמקרה זה לא שייכת סברת ערוך השולחן שהקונה לא אמור להעלות בדעתו שישנו ליקוי, שהרי כאן הובהר לו ליקוי, והוא לא טרח לברר את משמעותה.

מכול מקום, אף אם נאמר שיחלוק בעל ערוך השולחן אף במקרה זה, מסתברים טענות החולקים. וודאי שאין להוציא ממון כנגדם, בפרט שבנדון דידן יתכן שגם בעל ערוך השולחן יודה כאמור.

על כן נראה שבנדון דידן מוטל היה על התובע-הקונה לעמוד על משמעות הליקוי עליו ידע, ואינו יכול לטעון למקח טעות.

6. האם היה על הנתבע לגלות לתובע שיש מום בסוג זה של רכב

העלנו לעיל, שעל התובע-הקונה מוטל היה לברר את משמעותה של תקלת השמן במנוע, ויתכן שהיה נדרש ממנו לברר את עצם המום הקיים בסוג מנוע זה באשר הוא.

אמנם, אף על פי כן יש מקום לומר שבנדון דידן יש מקום לחייב את הנתבע מן הטעם שהוא ידע על התקלה הכללית הקיימת במנוע, ואף ידע שהרכב לא אמין כפי שהודה הנתבע בפרוטוקול 2 (שורות 27-28) בנוגע לשיחה שהיתה לו עם המכונאי:

שאלתי אותו: אם אני עושה אוברול – זה יפתור את כל הבעיות? הוא אמר שזה יכול להפחית את הצריכת שמן, אבל בכל אופן הוא אמר שמדובר ברכב לא אמין ושהוא לא יכול להתחייב.

אם כן, נשאלת השאלה האם העובדה שהנתבע העלים מהתובע מידע בנוגע למום הקיים ברכב מסוג זה מחייבת אותו?

למעשה נראה שלא היה מוטל על הנתבע-המוכר לתת מידע על סוג רכב זה. לא מצינו אלא שחובת המוכר לדווח על התקלה הקיימת במוצר המסוים שלו, ואת זאת הנתבע עשה. הנתבע נתן את כל המידע בנוגע למום הקיים ברכב זה. ההטעיה היחידה שלכאורה נאמרה, היא היכולת של הרכב לנסוע לזמן רב במידה ומחליפים לו שמן. אמנם אף העד, לא אמר שהדבר לא יתכן, וגם מתוך הכתבה שהופנינו אליה, רואים שאכן ניתן להשתמש ברכב זה למשך זמן על ידי החלפת שמן, אך בסופו של דבר סיכוי סביר שהמנוע ייהרס. על כן נראה שהנתבע לא העלים פרטי מידע ספציפיים לגבי רכב זה.

כמו כן, נראה שלא מצופה מהאדם לתת חוות דעת כללית על סוג רכב שהוא מוכר ולמנות את החסרונות שבו.

מסקנה: הנתבע מסר את המידע בנוגע לרכב המסוים שמכר, על התובע היה מוטל לברר את משמעות המידע שקיבל, וממילא אין מקום לטענת מקח טעות, ואין לחייב את הנתבע.

1. דעת דיין ב': העסקה בטלה מדין מקח טעות

התבאר לעיל שמספר חודשים לפני המכירה הרכב סבל ממכלול של בעיות במנוע והומלץ לו על ידי המכונאי להחליף את המנוע, ולכל הפחות לבצע למנוע טיפול כולל (אוברול). המכונאי העיד בפנינו כי הבהיר לנתבע את חומרת הבעיה ואת היקפה בכלי הרכב מן הדגם הזה. למרות זאת, בשל העלות הגבוהה של הטיפול הוחלט על ידי הנתבע להסתפק בטיפול קטן יותר שיעשה לראש המנוע, תוך שהובהר לו כי הדבר לא יפתור את הבעיה משורשה ובמוקדם או במאוחר היא תחזור. מידע זה היה בידי הנתבע כפי שהודה בפנינו (פרוטוקול דיון ראשון עמ' 2 ש' 20-22):

[המכונאי] הציע לי להחליף את המנוע אבל מדובר בהרבה מאד כסף ושאלו מנוע כזה בשוק אחרי חודש שלא הגיע שום מנוע כזה הוא אמר לי שצריך לעשות אוברול וזה יעלה לפחות 12-13 אלש"ח התובע בחר שלא להעביר את המידע במלואו לידי התובע. הוא לא דיווח לו כי הרכב הגיע כבר למצב בו המנוע דורש החלפה. תחת זו הסתפק באמירה כללית כי הייתה בעיה מסוימת במנוע אך הרכב

בבית הדין בבנימין

טופל במוסך, וכעת הוא תקין לגמרי למעט העובדה שהוא צריך מילוי סדיר של שמן באופן משמעותי (פרוטוקול שם ש 13,19):

אמרתי [לתובע] שהרכב עבר טיפול יקר... יש בעיה במנוע שהוא צורך הרבה שמן.

בכך מודה הוא לאופן בו מתאר התובע את הדברים (בכתב התביעה):

[הנתבע] אמר שבעקבות שאלה שעלתה במוסך שלו לגבי תקינות המנוע המליצו לו לשלוח את המנוע למכון למנועים לבדוק את תקינות המנוע, הוא נבדק ונמסר לו שהוא תקין. מעבר לזה [הנתבע] צריך לבדוק תדיר שיש מספיק שמן לרכב ולמלא בעת הצורך.

או בעמ' 1 לפרוטוקול הראשון (ש 19-21):

הוא אמר לי שהייתה בעיה כלשהי במנוע, לקח אותו למוסך שלחו אותו למכון של מנועים, היתה תקלה טופלה בסכום גבוה והכל בסדר מאז.

למיטב הבנתנו מידע זה אינו משקף באופן מהימן את מצבו של הרכב כפי שהיה ידוע למוכר. יתר על כן, על מנת להסיר חשש מליבו של התובע הוסיף הנתבע ואמר שעל פי חוות דעת מקצועית הוא הבעיה היא צריכת שמן מוגברת, ולפיכך אם רק להקפיד למלא שמן באופן סדיר הכל יהיה בסדר:

אמרתי לו שיש בעיה במנוע שהוא צורך הרבה שמן, והמוסך אמר לי שכל עוד אבדוק שמן ומים אני יכול לנסוע אפילו 100000 ק"מ.

יש לציין כי משפט מעין זה אמנם נאמר לנתבע על ידי אחד העובדים במוסך (המכונאי השני), אך מנהל המוסך הנחשב לסמכות המקצועית ביותר במוסך אינו עומד מאחוריו, אפילו בדיעבד (כמובא בעדותו פרוטוקול שני עמ' 4 שורה 13-14):

דיין: האם היית חותם על המשפט: רק תוסיף שמן ותיסע, מאה אלף קילומטר.

[המכונאי]: אני לא הייתי חותם על המשפט הזה.

אולם גם אם נלמד זכות על התובע שהוא אינו יודע להבחין מי מקצועי יותר או פחות, הרי שהתובע העביר את המידע לנתבע כאשר הוא מוצא מהקשרו הכולל. שכן גם אם נקבל חוות דעת אופטימית זו, חובה היה להביא אותה בצירוף לחוות הדעת שהמנוע "גמור" וטעון החלפה, והטיפול מהווה פתרון זמני אשר יאפשר נסיעה לפרק זמן מוגבל ותו לא.

כמו כן, אינני מקבל את הטענה שדי היה בכך שהקונה יכול היה לברר לגבי תקלות אופייניות בסוג רכב זה בצירוף העובדה שרכב זה צורך שמן. על המוכר להציג לקונה את מלוא המידע שבידיו, ולא די בכך שניתנו לקונה חלקי מידע, שבצירוף שלהם בתוספת בירור, הוא יוכל לדעת שיש בעיה ברכב.

לסיכום, לדעת המיעוט - מכלול המידע הרלוונטי שהיה למוכר לא הובא לקונה, הן העובדה שהרכב זקוק להחלפת מנוע, והן העובדה שלמנוע זה יש בעיות מערכתיות וכי צריכת השמן אינה מום נקודתי, אלא מום מהותי יותר. יתירה מכך, המוכר אמר לקונה שהייתה תקלה שטופלה ו'הכל בסדר' ובכך הטעה את הלוקח ביחס למצבו של הרכב.

בהינתן כל זה, הרי שהקונה לא ידע על מצבו של הרכב, ולכן עסקה זו היא בגדר מקח טעות ודינה להתבטל.

1. טענת מקח טעות

על פי ההלכה, אם אחרי שבוצעה המכירה והרכב הגיע לרשותו של הקונה, הקונה מגלה ליקויים ברכב שהיו קיימים בעת המכירה שלא ידע על קיומם ואילו ידע עליהם לא היה קונה את הרכב הוא רשאי לדרוש את ביטול המקח בטענת מקח טעות.

יש לציין כי הגדרת עסקה כמקח טעות אינה תלויה בהכרח מהתנהגות בלתי מוסרית של המוכר שהסתיר את הליקויים, שכן ייתכן שכלל לא ידע על קיומם ראו שולחן ערוך חו"מ רלב, יא, יב, יח-כ; חוקי התורה: מקח טעות עקב אי התאמה (תשפ"א), סעיף 3, ועוד. כמו כן ראו **ארץ חמדה גזית** פס"ד 607. לכן גם אם נקבל את טענתו של המוכר כי הוא לא מבין במכונאות וכי עובד המוסך אמר לו כי הוא יכול למלא שמן ולנסוע 100,000 ק"מ הבעיה נפתרה, הרי שהיות ואנחנו יודעים כיום שדברי העובד לא שיקפו את מצבו האמיתי של הרכב, עדיין עומדת לתובע הזכות לטעון טענת מקח טעות ולדרוש את החזרת הרכב והשבת הכסף ששילם תמורתו.

כמו כן חשוב לומר כי בעיה זו אינה קשורה בהכרח למחיר ששולם עבור הרכב, והיא קיימת גם אם המחיר ששילם הקונה תואם רכב עם ליקוי שזכה. הבעיה נעוצה בחסרון גמירות הדעת הנדרשת לביצועה של המכירה. מכירת רכב במחיר שאינו תואם את מחירו האמיתי ואינו משקף את מצבו אסורה מדין אונאה. אולם ההבדל המרכזי בין טענת מקח טעות ובין טענת אונאה הוא, שבטענת אונאה הקונה קיבל בדיוק את מה שהובטח לו, אלא שמסתבר לו בדיעבד שהמחיר ששילם היה גבוה ממחיר השוק. לעומת זאת בטענת מקח טעות המוכר והקונה סיכמו על מוצר אחד, ובפועל הקונה קיבל מוצר שונה. לכן גם אם נאמר שהמחיר ששילם התובע על הרכב תאם את מצבו האמיתי, של הרכב עדיין עומדת לו הזכות לטעון טענת מקח טעות.

2. טענת מקח טעות במום הניתן לגילוי

נחלקו הפוסקים האם ניתן לטעון טענת מקח טעות במום הניתן לגילוי. לדעת המגיד משנה מכירה, טו, ג, אם מדובר בפגם שניתן לאיתור על ידי הקונה, הוא לא יוכל להוות עילה לביטול המקח לאחר זמן:

ויש מי שכתב שאם היה הדבר שהלוקח יכל להבחינו לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו ולא הקפיד לעשות כן והמוכר מכר לו סתם אינו חוזר.

ומבאר הסמ"ע רלב, י, שיש להניח כי הקונה ראה את הפגם ומחל עליו, ולאחר זמן התחרט וביקש לבטל את העסקה מסיבות אחרות.

לעומת המגיד משנה, סבור משנה למלך שם, כי דעה זו נדחתה על ידי הרמב"ם. הפוסקים נחלקו כיצד להכריע במחלוקת זו: הסמ"ע מביא את דברי המגיד משנה להלכה, ומאידך בשו"ת מהרשד"ם

בבית הדין בבנימין

(חוי"מ, שפה) סבור שזו דעת יחיד שאפילו לא ניתן להסתמך עליה בטענת קים לי. כך סבור גם י' ערוך השולחן (חוי"מ רלב ה):

ויש עוד מי שרוצה לומר דאם קודם גמר המקח היה יכול להבחינו ולא בחן הוי מחילה. וכל דברים אלו לא נראה לדינא, וכבר בררנו בסי' רכ"ח סעיף ז' וסעיף ח' דדוקא טעימה הוי מחילה, אבל במה שהיה יכול לטעום ולא טעם אין זה מחילה. וכ"ש במום האם מחוייב הלוקח להעלות על דעתו שהמוכר אנהו? וכי באומדנא קלה כזו נחייב את הלוקח שקנה דבר ואח"כ נתגלה בו מום? וכן משמע מכל רבותינו הראשונים דרק שימוש אחר שנתוודע בהמום הוי מחילה ולא דבר אחר וכן עיקר לדינא.

בעקבות המחלוקת יש שהכריעו כי סברה זו שנויה במחלוקת הפוסקים והמוציא מחברו עליו הראיה, ראו הרב מרדכי חיים לבטון, נוכח השולחן, חוי"מ טו.

אולם גם אם נקבל את דברי המגיד משנה כתבו הפוסקים כי יש עליה כמה מגבלות:

האחת היא שהמגיד משנה כתב: "שאם היה הדבר שהלוקח יכל להבחינו **לאלתר כגון שיכולין לנסותו ולטועמו**", כלומר, רק כאשר מדובר בפגם שניתן לאיתור בקלות יחסית, ראו שו"ת שבות יעקב ג, קסט; פתחי תשובה חוי"מ רלב, א.

אם ניישם את הדבר למכירת רכב, הרי שאם מדובר בפגם הניתן לאיתור על ידי אדם בלתי מקצועי תוך מבט חיצוני על הרכב, בקריאת רישיון הרכב, או בנסיעה קצרה ברכב הוא לא יוכל לטעון טענת מקח טעות. לעומת זאת אם מדובר בתקלה שרק מכונאי מסוגל לאתר, או שגילויה כרוך בהוצאה כספית, הקונה יוכל לדרוש את ביטול העסקה גם לאחר זמן כסף הקדשים רלב, ג.

בנידון דידן, מצד אחד לא מדובר בתקלה שניתנת לאיתור בנסיעה ואולי אפילו לא במכון בדיקה, שכן מייד אחרי הטיפול שנעשה, הרכב נסע, ותפוקת המנוע שלו הייתה סבירה. מצד שני, קריאה במרשתת אודות הרכבים מדגם זה, בתוספת העובדה שמדובר ברכב שנאמר לו שהוא צורך שמן היתה אמורה להדליק אצל הקונה נורה אדומה אשר תגרום לו לבקש לדבר עם בעל המוסך שטיפל ברכב וזה היה משקף לו את המצב לאשורו.

מגבלה שניה לדברי המגיד משנה נאמרה בשו"ת מהרשד"ם (חושן משפט, שפה). לדעתו גם אם מדובר בתקלה שניתנת לאיתור בקלות על ידי הקונה, אם המוכר היה שותף ביצירת מצג השווא בעיני הקונה אין העובדה שנמנע מלבדוק מוכיחה על מחילתו:

יש לו טעם לקונה שלא פתח החבילה לראות הנייר, כיון שהוא היה נסמך על דברי המוכר למה היה לו לטרוח ולפתוח החבילות לראות הנייר ולחזור ולקשר

כך מדייק גם הפתחי חושן (אונאה פרק יג סעיף ט) מלשון המגיד משנה כי "אם אמר לו המוכר בפירוש שאין בו מום זה, לכו"ע יכול לחזור". ומבאר דבריו (הערה טו):

בבית הדין בבנימין

כיון שמכר לו סתם והיה יכול להבחין ולא עשה כן, אמרינן שמחל. אבל אם אמר לו המוכר בפירוש שאין בו מום זה, אף על פי שהיה יכול להבחין אין כאן הוכחה שמחל, משום שסמך על דברי המוכר שאינו משקר.

כלומר כאשר המוכר לא אמר דבר, הרי שהלוקח צריך להעלות בדעתו שהמוכר ממעיט במומי המכר ויטוב טוב יאמר המוכר. אך כאשר המוכר אומר במפורש שהמקח תקין, הרי שגם המגיד משנה יודה, שהקונה לא מעלה בדעתו שהרכב אינו אמין באופן מהותי.

הסתיוגות משמעותית נוספת לדברי המגיד משנה מובאת בשו"ת בית שלמה (חושן משפט סימן סב): כבר נתבאר דבמום גדול כמו איילוני, אף סתמא הוי כהתנה, ובכהאי גוונא אינו מועיל מה שהיה יכול להבחין.

בנידון דידן המום של מנוע מקולקל הדורש החלפה אינו מום קל שאנשים מוחלים עליו אלא מום גדול, שכן פגם במנוע הרכב, שקול לעקרות באשה, הינו מום שאף אדם אינו מוחל עליו.

לדעת המיעוט דברי המוכר ביחס להוספת שמן **הטעו את הקונה**, או לכל הפחות גרמו לו להסתפק בבדיקה שטחית של הרכב, ולפיכך לא ניתן להוכיח מהתנהגותו שמחל על המום הגדול שהיה ברכב אף לדעת המגיד משנה וכל שכן לדעת החולקים על דעתו,

לסיכום דעת המיעוט: העובדה שהקונה לא בדק במרשתת ולא חקר במוסך אודות התקלה שמובילה לצריכת השמן היתרה אינה מוכיחה כי הבין את מהות התקלה ומחל עליה, ולפיכך הוא יכול לטעון טענת מקח טעות.

3. פיצוי, תיקון או ביטול

נחלקו הפוסקים במקרה בו הפגם שנמצא במקח קטן יחסית האם רשאי המוכר להסתפק בפיצוי ולהימנע מביטול העסקה לדעת רש"י ביצה ז ע"א, ד"ה למיתבא ליה; שו"ת תרומת הדשן, שכב; הדבר אפשרי וכן פסק הרמ"א חו"מ רלג, א. לעומת זאת פוסקים אחרים סבורים שבכל מקרה בו איכות המוצר שסופק שונה מאיכות המוצר עליה סיכמו הצדדים, עומדת לקונה הזכות לבטל את העסקה כולה, ואין לחייב את הקונה להסכים לפיצוי כספי. ראו רא"ה, מובא בר"ן קידושין יז ע"ב, בדפי הרי"ף, ד"ה ודאמרינן; ב"ח חו"מ רלג, א; ביאור הגר"א שם, ג.

למעשה כתבו האחרונים שהלכה זו לא הוכרעה ויש לנקוט בה על פי הכלל "המוציא מחברו עליו הראיה". ראו **נתיבות המשפט** רלג, ג; **שער משפט** שם, א. בכל מקרה כתב בתשובת ר"י מיגאש, כי אם מדובר בפגם בגוף הרכב רשאי הקונה לדרוש את ביטול העסקה ולא להסכים לפיצוי. דבריו הובאו **בהגהות מרדכי** כתובות, רצב; **רמ"א** חו"מ רלב, ה; **נתיבות המשפט חידושים** שם, ז.ו. עיינו עוד **מקור חיים** ביאורים תלו, ז, שם כותב הגאון מליסא, בעל נתיבות המשפט, שהבחנה נעשית על פי יכולת השימוש במקח כמות שהוא לפני תיקון, שאם השימוש בלתי אפשרי ניתן לדרוש את ביטול העסקה ולא להסתפק בתיקון. באופן דומה כתב **הראב"ד** מכירה טו, ב, על פי שו"ת **תורה לשמה** (המיוחס לבן איש חי), שאם נתגלה פגם מהותי המהווה חסרון ניכר במקח ולענייננו אם

בבית הדין בבנימין

התגלה פגם הדורש החלפה או שיפוץ של חלק מרכזי ברכב, כגון החלפת מנוע או שיפוץ גיר, הקונה רשאי לדרוש את ביטול העסקה כולה גם אם הפגם ניתן לתיקון.

במקרה שלפנינו הרכב חייב שיפוץ כולל של המנוע (אוברול) אין ספק שמדובר בפגם בגוף הרכב וחסרון ניכר במקח המצדיק את ביטול העסקה ולא ניתן להסתפק בפיצוי הנתבע.

4. תשלום עבור השימוש ברכב

התובע עשה שימוש ברכב במשך שלשה חודשים. כאמור מתברר למפרע כי העסקה בטלה והמקח בטל ולא היה שייך לתובע מלכתחילה. אם כן, לכאורה על התובע שנסע ברכבו של התובע לשלם עבור התקופה בה השתמש ברכב, כפי שפסק השולחן ערוך חו"מ רלב, טו. סכום זה אמור לגלם את מידת ההנאה שהפיק הקונה מהרכב באותה התקופה. על כן יש לקזז מתשלום שחייב הנתבע את דמי השימוש של התובע.

גובה הסכום אינו זהה לעלות שכירת רכב זה, שכן במחיר דמי שכירות מגולמים מרכיבים רבים שאינם רלוונטיים במקרה כעין זה, כגון ביטוח, שירות תחזוקה ועוד. לכן נראה שיש להעריכו על פי היקף השימוש שנעשה ברכב ביחס לעלות הכוללת של הרכב, כלומר באמצעות חלוקת מחיר העסקה, במספר השנים בהן ניתן היה לנסוע עוד ברכב, כפול משך התקופה שנסע הקונה. אופן החישוב אינו אמור להביא בחשבון את ירידת ערך הרכב בשל השימוש בו, **רמב"ם** מכירה טז, ו-ז; **שולחן ערוך** חו"מ רלב, יג-יד. לכן הוא אינו לוקח בחשבון את הבלאי הנגרם לרכב או את החלק היחסי של תחזוקת הרכב השוטפת ממנו נהנה הקונה בשימוש זה. במקרה שלפנינו קשה להעריך מהו סכום זה אולם יש להעריך כי רכב במצב זה לא היה מחזיק מעמד יותר משלש-ארבע שנים. מתוכן נסע התובע במשך כשלשה חדשים ולכן סכום משוער של 1/12 ממחיר העסקה משקף את מידת ההנאה של התובע מהרכב. הואיל ומחיר העסקה היה 24,000 ₪ הרי שאת מידת ההנאה במשך התקופה בה הרכב היה בשימוש התובע יש להעריך בסכום של 2000 ₪.

לסיכום: מהסכום ששייב הנתבע לתובע יש להפחית 2000 ₪ בגין השימוש שנעשה ברכב על ידי התובע.

5. האם התובע הוא שגרם לנזק

לדברי הנתבע אין להוציא מכלל אפשרות שהנזק נגרם כתוצאה מהעובדה שהתובע לא מילא שמן באופן סדיר. לעומתו טוען התובע כי מילא שמן באופן סדיר ובכל זאת הרכב נתקע. לדברי המכונאי שהעיד בבית הדין הרכב עשוי היה להתקלקל גם אם היו ממלאים בו שמן באופן סדיר, שכן מילוי שמן רק דוחה את הרס המנוע באופן מידי במהלך השימוש, אך לא את הבלאי המתמשך שגורם להרס המנוע אחרי זמן. אחרי שקבענו כי המקח דינו לחזור והרכב שייך לנתבע ועליו להחזיר את סכום המכר לתובע, על הנתבע להוכיח כי התובע הזיק לרכב. לא זו בלבד שהנתבע לא הרים את נטל ההוכחה, אלא שאפילו את נטל הטענה הוא לא הרים, שכן טענתו היא בשמא. הוא אינו יודע שהתובע התרשל במילוי השמן ובכך הזיק לרכב אלא מעלה השערה שכזו. לעומתו טוען התובע בביר

בבית הדין בבנימין

שהוא מילא שמן באופן סדיר. על פי ההלכה לא ניתן לתבוע ממון ואפילו לא להשביע אדם בטענת שמא כנגד טענת ברי שהוא פטור ולפיכך טענת התובע דינה להדחות.

6. החזר דמי ביטוח

איננו רואים מקום להשיב לתובע את דמי הביטוח, במידה והרכב יצא משימוש, ניתן לדרוש את דמי הביטוח, ומכול מקום, אין כאן נזק ישיר שנעשה לתובע שבעקבותיו יש לחייב את הנתבע בתשלום. יתר על כן, במשך התקופה שהרכב היה ברשות התובע הוא נהנה מביטוח, שכן אם היה נגרם נזק לרכב או לרכב אחר היה התובע מקבל מהמבטחת כיסוי ביטוחי.

7. חובת גילוי מומים במקח

אסור למוכר רכב להציג מצג שווא ולהסתיר פגמים משמעותיים ברכבו. הדבר אסור בין אם ההסתרה היתה במעשה, כגון מה ששנינו במשנה בבא מציעא ס ע"א ופסק השולחן ערוך חו"מ רכח, ט. "אין מפרכסין לא את האדם ולא את הבהמה ולא את הכלים".

יתר על כן, גם אם לא נעשתה מצידו של המוכר כל פעולת הסתרה, כל עוד מדובר בפגם שהמוכר יודע מקיומו, התורה מחייבת אותו לדווח עליו לקונה באופן יזום כפי ששנינו במשנה (שם ס ע"א) "מי שנתערב מים ביינו לא ימכרנו בחנות, אלא אם כן הודיעו". איסור זה נקרא גניבת דעת והוא נפסק להלכה בשולחן ערוך חו"מ סימן רכח סעיף ו:

אסור לרמות בני אדם במקח וממכר או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח. יש להעיר כי האיסור במכירת רכב פגום ללא דיווח מתאים, קיים ועומד גם אם הרכב נמכר במחיר התואם את מצבו האמיתי, שכן ההסתרה משבשת את שיקול דעתו של הקונה הסבור שהשיג רכב טוב במחיר מציאה, בעוד האמת רחוקה מכך. כפי שכותב רבינו יהונתן מלוניל (בבא מציעא לג ע"ב לפי דפי הרי"ף):

וכל אלו אונאה גדולה אם מוכר אותן להם בדמי כלים חדשים ובדמי בהמה שמינה. אלא אפילו יעשה להם זול שאפילו ידע שזקנים היו, אפילו הכי היה לוקח אותם, אפילו הכי אסור. לפי שהוא גונב את לבם שהן קונין ממנו מפני הזול שהוא עושה להם.

יתר על כן, לעיתים הקונה לא היה מסכים לרכוש את הרכב אפילו במחיר הנמוך שהוצע לו, לו היה מודע למצבו האמיתי וכפי שמוסיף רבינו יהונתן:

שאילו היו יודעים שכלים ישנים הם או עבדים זקנים לא היו קונין ממנו מפני הזול שהוא עושה להם כלל כלל להוציא ממונן בדבר ישן.

יש מן הפוסקים שסברו שחובה זו מוטלת על המוכר רק כאשר הקונה אינו יכול להעלות בדעתו את אפשרות קיומו של הפגם, וכל עוד הקונה עשוי להעלות אפשרות זו בדעתו האחריות מוטלת עליו. כדברים אלו כתב בשו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן לא, ביחס לקצבים שמכרו כבד השרוי בדם באופן שמקשה להבחין האם הוא מבהמה שנשחטה בו ביום או ביום שלפניו:

בבית הדין בבנימין

דוקא היכא דבמעשיו נראה בודאי שהוא עדיף יותר, כמו שרית בשר במים שנראה כשמן ולא יסתפק הקונה כלל הוא אונאה שאסור. וכן במפרכסין האדם וכלים שהוא לצבוע שער לבן של עבד זקן לשחור שהוא רק מראה צעיר, או לצבוע כלים עתיקי בצבע חדש שניכר לפי מראיתו רק לחדש אסור. משום שהלוקח אין לו מה להסתפק ואין לו לשאול כלל, דהוא עוד יותר מאמר לו בפירוש שהוא שמן והן כלים חדשים ועבד צעיר שהרי רואה בברור שהוא כן. אבל היכא דבמעשיו עשה רק שלא יוכר בברור שהוא ישן, אבל אף אחרי מעשיו עדין יש לכל אדם להסתפק שמא הוא ישן, משום שמראה כזה נמצא הרבה גם באלו שהם ישנים אין בזה אונאה. דכיון דהיה יכול לשאול ולעשות חקירה ודרישה אם היה מקפיד מותר. דכשלא שאל מסתמא אינו מקפיד, ואם מקפיד ומ"מ לא שאל מחמת שטעה לחשוב שמסתמא הן חדשים, איהו הוא דקא מטעי נפשיה. דאין המוכר מחוייב לגלות כל זמן שהלוקח אינו שואל כשצריך לשאול, ולכן יכול גם לסלק מה שנתגלה אף שיגרום ע"י זה שיטעו בעצמם.

אולם כבר חלקו עליו גדולי דורו ובהם הרב יהושע בוימל בשו"ת עמק הלכה חלק ב סימן ד :

ומ"ש הגר"מ פיינשטיין לחלק בין היכא שאחרי מעשיו אין להסתפק כלל, אז הוי אונאה, אבל היכא שגם אחרי מעשיו יש להסתפק, אין זה אונאה, דאינהו קא מטעי נפשייהו, דבריו תמוהים. **דאטו בשביל שהם מטעים עצמן, מותרים אנחנו לגוזלן וליקח מהם מחיר גבוה בעד כבוד ישן, וכי טעות ישראל מותר.**

כלומר גם אם הקונה לא חקר ושאל אודות טיב המקח, אסור למוכר להטעותו בכיסוי מומי המקח או בהסתרת מידע.

דברים מעין אלו נאמרו כבר בשו"ת דברי מלכיאל חלק ג סימן נד, אשר מתייחס לטענה לפיה כאשר הסתרת המידע הופכת להיות דבר מקובל היא מותרת :

עיקר האיסור שיש בזה גניבת דעת שעל ידי זה אין ניכר כחשות הברש ופחיתות ערכו. ומה לנו במה שידוע שדרכם כן. וכן בפרכוס אדם וכלים שאסור נראה פשוט שאסור אף שידוע וניכר שפרכוסם כעת. והיינו מפני שעל ידי זה אין ניכר המגרעות שיש בהם והוי כגניבת דעת. ולא דמי להא דמערבין מים בין הגיתות. שזה ידוע דהוי יין מזוג במים. דעיקר האיסור לערב הוא שלא יחשוב הקונה שהוא יין גמור. ולזה בידוע שנתערב בו מים שרי. אבל במשביח סחורתו בדבר שאינו שבח אמיתי ודאי אסור.

לפנינו אם כן מחלוקת בין הפוסקים על מי מוטלת החובה לגלות את הפגמים במקח, במקרה בו הפגם אינו נסתר באופן מושלם. לדעת הרב פיינשטיין החובה מוטלת על הקונה לחשוך שמא יש פגם, לברר לחקור ולדרוש אחר פגמי המקח ואם ישאל על המוכר לדווח לו את האמת אך אם לא ישאל רשאי המוכר שלא לדווח לו. לעומתו סבור הרב בוימל שחובת הדיווח מוטלת על המוכר לגלות את הפגמים שיש במקח והסתרת המידע אסורה.

בבית הדין בבנימין

אחת הדרכים אותן נקטו הפוסקים להכרעה במחלוקות בהלכה היא התבוננות בחוקי המדינה. בענין זה ראו שו"ת מהרש"ם ה, מה; משפט שלום קצד, ד"ה כל; הריא"ה הרצוג, תחוקה לישראל על פי התורה, ב, עמ' 72.

סעיף 2 לחוק הגנת הצרכן, תשמ"א אוסר על אדם שעיסוקו מכירת רכבים להציג מצג שווא. סעיף 4 לחוק הגנת הצרכן (תשמ"א) מטיל על המוכר חובה לדווח באופן יזום על "כל פגם או איכות נחותה או תכונה אחרת הידועים לו, המפחיתים באופן משמעותי מערכו של הנכס". אמנם החוק מטיל חובה זו רק על אדם שעיסוקו הוא מכירת רכבים ולא על אדם פרטי, אך מהחוק אנחנו למדים כי לפחות המחוקק תפש את איסור האונאה כחובה אקטיבית המוטלת על המוכר לגלות את פגמי המקח.

לאור זאת, יש להכריע כדעת הרב בוימל וכפשוט דברי השולחן ערוך לפיהם קיימת חובה על אדם המוכר את רכבו לגלות את הפגמים ברכב הידועים לו.

לסיכום דעת דין ב': המקח בטל ועל המוכר להשיב לקונה את הסכום שקיבל בתמורה לרכב, 24000 ₪ בניכוי דמי שימוש בסך 2000 ₪ סך הכל ישיב הנתבע לתובע סכום של 22000 ₪.

ז. דעת דין ג': המוכר נהג שלא כשורה אך המקח קיים

דרכי המסחר משתנים בין מוצר למוצר ובין מקום למקום. רכב הינו מוצר יקר, מורכב מאד מבחינה הנדסית ובמהלך שנות השימוש מצויות בו התקלות. קשה מאד להגדיר מה מוטל על מוכר הרכב לפרט ומה מוטל על הקונה לבדוק בעצמו. לא תמיד אפשר להכריע מבחינה מקצועית עד כמה הרכב 'תקין', ואף דעות בני האדם שונות זו מזו. בית הדין השקיע זמן רב מאד בניסיון לברר העובדות עד תומן אבל סוף סוף מידי מחלוקת לא יצאנו. לדעת דין א' המוכר השמיט פרטים המובנים מאליהם, והפגם שנמצא ברכב הוא חלק בלתי נפרד מחסרונות סוג זה של רכב. לדעת דין ב', המוכר השמיט פרטים מהותיים, והפגם הינו פגם קונקרטי ברכב הספציפי הזה שנובע מחסרון פוטנציאלי במודל.

לאחר מחשבה ודיונים מרובים נראה שרצוי היה להכריע כאן בדרך הפשרה, משני טעמים המשולבים זה בזה – ראשית, קשה מאד להכריע בין הדעות. שנית, נראה כי אף אם המציאות היא כפי שמתאר אותה דין א', היינו שמבחינה הלכתית ומשפטית, התובע לא העלים את עיקר המידע וכי מוטל היה על התובע לברר את משמעות המידע שהועבר לרשותו, הרי שמצד 'הישר והטוב' היה נדרש ממנו לספר הן על המום הכללי ברכב מסוג זה והן על ההמלצה הראשונית של המכונאי להחליף מנוע או לכל הפחות לעשות 'אוברול'. ראוי היה שהמוכר יראה את עצמו כאילו הוא הקונה ויקיים את ציוויו של הלל הזקן 'דעלך סני' – לחברך לא תעביד'. אמנם, כיון שחברי לא הסכימו ללכת בדרך זו, אלא או לחייב מן הדין או לפטור מן הדין, ממילא אין משמעות לחיוב על דרך הפשרה ומסקנת דבריי היא כדעת דין א'.

ח. סיכום הדעות

מסיכום הדעות יוצא, שמחד לדעת רוב הדיינים המוכר לא פעל כדין, ומאידך, הוא פטור מלשלם. כיון שכך ראוי שהנתבע יפייס את התובע ואולי אף ישלם חלק מהתביעה ילפנים משורת הדין.

ט. הוצאות משפט

הגישה הבסיסית בהלכה היא שלא לחייב בהוצאות משפט אפילו את המפסיד בדין. כך דייקו תוספות (סנהדרין ל"א ע"ב, ד"ה ויוציא) מסוגיית הגמרא הקובעת שכופין את המתדיינים לדון בעירם, וזאת על מנת שלא לגרום להוצאות דרך.

הוצאות בית דין מתחלקות שווה בשווה על שני הצדדים, כדברי המשנה במסכת בבא בתרא (דף קס"ח ע"א):

אין כותבין שטרי בירורין אלא מדעת שניהם, ושניהם נותנין שכר.

ועל פי הסבר הגמרא שם מדובר בשטרי טענות שכותבים סופרי הדיינים, אותם משלמים שני הצדדים בשווה. כך נפסק בשו"ע חו"מ סימן יג סעיף ג' (ראו במדיניות הלכתית של ארץ חמדה גזית דברי הריב"ש שכתב כך במפורש).

כאמור, כאשר מדובר בהוצאות שבעל דין הוציא (כגון, על עורך דין), בדרך כלל הוא איננו זכאי להחזר, כפי שנפסק בשולחן ערוך (חו"מ סימן י"ד סעיף ה'):

המתחייב בדין אינו חייב לשלם לשכנגדו יציאותיו, אף על פי שהזיקו לדון בעיר אחרת.

גישה בסיסית זו מניחה ששני הצדדים רוצים להגיע לאמת על מנת שאף אחד לא יחזיק ממון חברו שלא כדין, כל אחד סבור באמת ובתמים שהצדק עמו. כיוון שמדובר באינטרס משותף, הם הוציאו הוצאות למען עצמם ולכן שניהם צריכים לשלם. לא ניתן להחשיב אחד מהצדדים כמוזיק לחברו ולחייבו לשאת לבד את הוצאות בית הדין.

אולם, במקרה שאחד הצדדים פעל בחוסר תום לב וסירב להופיע לדין וגרם לצד השני להוצאות מיותרות – עליו לשאת בהוצאות המשפט של הצד שכנגד. במקרה שלפנינו לא השתכנענו שצד אחד פעל בסרבנות מכוונת או ואף לא ברשלנות.

עם זאת, כאמור, את הוצאות בית הדין על שני הצדדים לשלם בשווה. הואיל ואגרת בית הדין אותה שילם התובע היתה 500 ₪ על הנתבע לשלם לתובע 250 ₪ עבור השתתפות בהוצאות משפט.

החלטות

1. המקח קיים והתביעה של התובע כנגד הנתבע בגין ליקויים ברכב נדחית.
2. על אף שבית הדין אינו מחייב זאת הרי ש'לפנים משורת הדין' ראוי שהנתבע יפייס את התובע על הנזק שגרם לו, יבטל את המקח ולחילופין ישלם לתובע רבע מסכום התביעה, היינו 6000 ₪.

בבית הדין בבנימין

3. ניתן לערער על פסק דין זה בתוך 30 יום מהתאריך הנקוב על פסק הדין.

והאמת והשלום אהבו

פסק הדין ניתן ביום ט"ז בחשוון תשפ"ד, 17 לנובמבר 2024

בזאת באנו על החתום

הרב אורי סדן

הרב יוסף סוראני, אב"ד

הרב טוביה שלמה בר אילן